

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСУВАННЯ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

EUROPEAN EXPERIENCE OF PUBLIC SECONDARY EDUCATION FINANCING

У статті висвітлено особливості фінансування середньої освіти європейськими державами. Визначено, що в більшості розвинених країн починаючи з 60-х рр. XX століття специфічною рисою освітньої політики є пріоритетність фінансування системи освіти та визнання її сферою національних інтересів. Як наслідок, у багатьох державах відбулися істотні зміни у методах та механізмах фінансування середньої освіти. Розглядають три моделі фінансування, що використовуються в європейських країнах: модель, орієнтовану на вільний ринок; модель регульованого ринку «суспільних благ»; модель антиринкового фінансування. Зауважено, що залежно від схеми управління середньою освітою країни можна розділити на централізовані (Ірландія, Італія, Франція (більшу частину витрат несе держава (міністерство та ін.) і децентралізовані (Бельгія, Німеччина, Великобританія, Швеція (єдиної схеми фінансування не виявляється; держава може фінансувати від 30% (Великобританія) до 97% витрат шкіл (Нідерланди), інше – муніципалітети)). Виокремлено кілька моделей фінансування середньої освіти в європейських державах: «подушові» нормативи з розрахунку на одного учня; фінансування освітніх програм за кількістю персоналу шкіл; «один гаманець» – школі виділяється сума грошей без жорсткого визначення за статтями, школа сама формулює принципи витрачання коштів із метою реалізації своїх освітніх програм. Здійснено аналіз загальних державних витрат країн-учасниць ЄС на середню освіту у 2014–2018 роках, а також визначено їх відсоток до ВВП. З'ясовано систему середньої освіти та її фінансування у Франції, Великобританії та Німеччині. Визначено, що вдосконалення системи фінансування середньої освіти в європейських державах має реалізовуватись через вирішення низки завдань, як-от: порівняльний аналіз стандартів, методологій, моделей тощо; оцінка результатів фінансування; розробка і впровадження нових підходів, стандартів, моделей, стратегій; стандартизація підходів і моделей, що дозволить знизити ризики (скорочення бюджетного фінансування; неефективне використання коштів на потреби освіти; вплив кризових явищ у внутрішньому та зовнішньому середовищі сфери освіти). Запропоновано на основі системи європейського

досвіду вдосконалення вітчизняної системи розподілу коштів бюджету в системі середньої освіти, зокрема, шляхом переходу на нормативно-подушове фінансування.
Ключові слова: держава, середня освіта, бюджет, витрати, фінансування.

The article highlights the features of secondary education funding by European countries. It is determined that in most developed countries since the 60's of the XX century a specific feature of educational policy is the priority of financing the education system, the recognition of its sphere of national interests. As a result of this trend, there have been significant changes in the methods and mechanisms of financing secondary education in many countries. Three financing models used in European countries are considered: the free market-oriented model; the model of the regulated market of "public goods"; anti-market financing model. It is noted that depending on the scheme of management of secondary education, the country can be divided into centralized – Ireland, Italy, France (most of the costs are borne by the state (ministry, etc.) and decentralized – Belgium, Germany, UK, Sweden. The state can finance from 30% – the UK to 97% of school expenditures – the Netherlands, the rest – municipalities.) There are several models of financing secondary education in European countries: "per capita" standards per student; "One wallet" – the school is allocated the amount of money without a rigid definition of articles, and the school itself formulates the principles of spending money to implement its educational programs. their percentage to GDP is determined, the system of secondary education and its financing in France, the United Kingdom and Germany. It is proposed to improve the domestic system of budget allocation in the secondary education system, in particular, by switching to per capita funding. This should be implemented through the solution of a number of tasks, including: comparative analysis of existing standards, methodologies, models, etc.; evaluation of funding results; development and implementation of new approaches, standards, models, strategies; standardization of approaches and models, which, in turn, will reduce risks (reduction of budget funding; inefficient use of funds for educational needs; the impact of crises in the internal and external environment of education).

Key words: state, secondary education, budget, expenses, financing.

УДК 336.14 : 37.014
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-5240-2021.25.14>

Чисневич Т.М.

аспірантка кафедри економічної теорії та публічних фінансів
Навчально-науковий інститут
«Інститут державного управління»
Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна

Камишан І.С.

аспірантка кафедри публічного управління та права
Комунальний заклад вищої освіти
«Дніпровська академія неперервної освіти»
Дніпропетровської обласної ради

Постановка проблеми в загальному вигляді. Одним з основних чинників впливу на процеси формування і розвитку освітнього потенціалу суспільства є фінансування освітньої галузі. У країнах із соціально орієнтованою ринковою економікою головна роль у фінансуванні освіти належить державі. І це не випадково, оскільки освіта є одним із некомерційних секторів економіки. Основним завданням навчальних закладів має бути забезпечення загальноосвітнього, професій-

ного і культурного рівня людини, а не отримання максимального прибутку. Зважаючи на це, у всіх розвинених країнах держава повністю фінансує середню освіту (окрім приватних шкіл) і професійно-технічну освіту. Як наслідок, освіта – це інвестиції, спрямовані на формування гармонійної особистості. І суспільство, і держава зацікавлені в таких інвестиціях, оскільки підвищення якості освіти забезпечує соціально-економічне зростання, слугує підвищенню продуктивності праці, усуненню

соціальних проблем. Тому фінансові ресурси, орієнтовані на середню освіту і їх ефективне використання, мають найбільше значення.

Аналіз останніх досліджень чи публікацій. Фундаментальні основи фінансування освіти, її роль у соціально-економічному розвитку країн із позиції теорії людського капіталу закладені в роботах Г. Беккера, Е. Де-Нисона, Т. Шульца та ін. Роботи Т. Шульца значно вплинули на збільшення витрат на освіту з боку міжнародних організацій (Світового банку і МВФ).

У сучасній науковій вітчизняній та зарубіжній літературі питання державних витрат на освіту, оцінки ефективності використання виділених коштів, їх оптимізації широко досліджуються в роботах А. Аввакумової [1], І. Айдрус, Л. Горшкової, О. Зигало [2], Н. Кульчицької [3], Г. Лукичева, С. Маркова, О. Роя [5], Е. Семіонової, Дж. Сітерман [8], В. Філіпова, Е. Ханушека, А. Ярош [6] та ін. Хоча в дослідженні освіти присутня велика кількість наукових напрацювань, проте варто більше уваги приділяти саме зарубіжному досвіду фінансування її середнього рівня.

Метою статті є визначення особливостей фінансування середньої освіти у європейських державах, а також шляхів його удосконалення.

Виклад основного матеріалу. Освітаналежить до бюджетної сфери, тобто більшу частину коштів освітні установи (школи) отримують із бюджету країни, який є базовим джерелом фінансового забезпечення видатків на освіту.

Витрати бюджету країн на освіту – це фінансування, спрямоване на дошкільну, початкову, середню і вищу професійну освіту, перепідготовку та підвищення кваліфікації, а також інші витрати в галузі освіти.

Державні освітні установи так само фінансуються за допомогою субвенцій, які виділяються з державного бюджету. Освітні установи можуть також залучати додаткові кошти за рахунок цільових внесків, добровільних внесків та надання платних послуг. Бюджетне фінансування освітньої установи не знижується незалежно від обсягу залучених додаткових коштів.

У більшості розвинених країн починаючи з 60-х рр. XX століття специфічною рисою освітньої політики є пріоритетність фінансування системи освіти, визнання її сферою національних інтересів. В останні 20 років у багатьох країнах (і майже в усіх європейських) пройшли реформи освіти. Так, із метою збільшення кількості залучення дітей шкільного віку в освіту відповідного рівня в низці країн діють системи державної допомоги для дітей. Зокрема, кожна сім'я, незалежно від рівня її доходів, із появою першої дитини отримує щомісячну допомогу.

У Великобританії і Німеччині така допомога виплачується до досягнення дитиною 16 років, в Італії та Швеції – до 18 років. Якщо дитина продовжує стаціонарне навчання після закінчення школи, то в деяких країнах державна допомога продовжує забезпечуватися до завершення навчання. Така система допомоги дає можливість компенсувати витрати батьків на шкільні обіди, навчальні посібники, культурні заходи тощо, що є дуже актуальним для сімей із низьким рівнем доходів.

Унаслідок цієї тенденції процес трансформації шкільних систем найглибше торкнувся етапу середньої освіти. У цей час вона долає інерцію національних традицій, культурно-цивілізаційні бар'єри, викликані нерівномірністю соціально-економічного розвитку країн – членів ЄС, специфікою національних ціннісних систем, недостатньою узгодженістю освітніх стандартів, відсутністю необхідної гнучкості та відкритості для навколишнього середовища.

Традиційна середня школа низки європейських країн звільняється від найбільш очевидних вад старої ієрархічної структури, яка обмежує багатьох школярів в отриманні повноцінної середньої освіти. У першому десятилітті XXI століття 20% молодих людей щорічно залишали школи, не завершивши повного курсу навчання. Передбачається, що в третьому десятилітті XXI століття 85% молодих європейців стануть володарями свідоцтва про закінчення середньої школи (порівняно з 76% у 2002 р.) [4].

Новий тип середнього навчального закладу формується на основі зближення історично сформованих різних неповних середніх шкіл практичного і теоретичного профілю. Поява закладів такого типу сприяє демократизації освіти, ліквідації традиційної для багатьох країн кастовості і відособленості різних напрямів освіти, руйнуванню розриву між навчальними програмами, бар'єрів на шляху спадкоємного зв'язку між ступенями шкільної системи.

Як наслідок, у багатьох європейських державах відбулися істотні зміни у методах і механізмах фінансування середньої освіти. Десь акцент був зроблений на децентралізації освіти. Наприклад, у Бельгії, Великобританії, Франції. У Фінляндії та Швеції місцеві органи влади отримали більший вплив під час ухвалення рішень. У Великобританії були істотно розширені повноваження шкіл з управління шкільним бюджетом.

У більшості європейських країн основним напрямом реалізації нових моделей фінансування середньої освіти (хоча всі вони визначаються різними стратегіями) є спільне фінансування освіти державою, приватними

організаціями, сім'ями самих учнів, спонсорами, донорськими організаціями та благодійними організаціями за участю некомерційних структур.

Формування основного бюджету на розвиток середньої освіти у західноєвропейських країнах здійснюється з державного та місцевого бюджетів. Нині невелика частина бюджету формується з надходжень від різних приватних структур, але у всіх країнах в останнє десятиліття спостерігається стійка тенденція до збільшення цієї частки бюджету. Можна виділити три моделі фінансування, що використовуються в європейських країнах (табл. 1).

Необхідно зазначити, що фінансування європейських шкіл є багатоканальним, тобто вони отримують кошти не тільки від держави, муніципалітетів, а й від самих батьків.

Залежно від схеми управління середньою освітою країни можна розділити на централізовані і децентралізовані. У кожного типу свої принципи фінансування середньої освіти. У країнах із централізованим управлінням

більшу частину витрат несе держава (міністерство). Найчастіше заробітна плата вчителів фінансується з коштів центрального бюджету. Централізована система управління освітою поширена в таких державах, як Італія, Греція, Португалія, Фінляндія, Франція та Ірландія. А ось у країнах із децентралізованою системою управління єдиної схеми фінансування не виявляється. Держава може фінансувати від 30% (Великобританія) до 97% витрат шкіл (Нідерланди), інше – муніципалітети. До більш численної неоднорідної заступенем децентралізації управління груп також належать Бельгія, Німеччина, Норвегія, Швейцарія, Швеція.

Упродовж останніх років у багатьох європейських державах із децентралізованими системами фінансування середньої освіти основним типом трансфертів стають не цільові субсидії, а субсидії загального призначення, які, з одного боку, доповнюють регіональні або муніципальні можливості фінансування освіти, з іншого – допомагають подолати наявну соціально-економічну нерівність за рахунок більш

Таблиця 1

Моделі фінансування середньої освіти, що використовуються в європейських країнах

Модель фінансування	Опис
<p>Модель, орієнтована на вільний ринок</p>	<p>Вона сконцентрована на якості навчання і передбачає особисту фінансову участь учнів (або отримання грантів). Проникаючи у сферу середньої освіти, ринкова економіка впливає на управління навчальними закладами через децентралізацію, збільшення відповідальності за витрачання бюджетних коштів, виробництво і реалізацію освітніх та інших послуг. Ринок не виключає суворого контролю з боку держави, але передбачає зниження її ролі за рахунок скорочення державних витрат на середню освіту. Ця модель пропонує всім учасникам навчального процесу застосовувати пайове фінансування і пошук нових джерел фінансування, що свідчить про націленість на результат. Політика рівних можливостей для кожного учня дозволяє розглядати його як фактор підвищення ефективності навчального процесу за умов вільного вибору освітнього закладу. Ця модель застосовується у Великобританії.</p>
<p>Модель регульованого ринку «суспільних благ»</p>	<p>Ця модель надає кожному учневі однакової можливості, але результати показує кожен свої. Вона покликана підвищити ефективність державних освітніх установ через скорочення державного фінансування та збільшення приватних вкладень у середню освіту, через стратегію особистої відповідальності за результат навчання і участь навчальних закладів у побудові кар'єри випускників. Спільне управління навчальним закладом усіма учасниками освітнього процесу передбачає партнерські відносини, стимулювання активної і продуктивної діяльності навчальних закладів і учнів. Завдання середньої освіти і навчання під час упровадження цієї моделі орієнтовані на результат у майбутньому і спрямовані не на зниження витрат, а на вирішення основних проблем освіти і суспільства – проблеми середнього класу, зниження соціального напруження за рахунок задоволення соціальних, технологічних і економічних вимог суспільства.</p>
<p>Модель антиринкового фінансування</p>	<p>Вона передбачає однакової можливості для всіх. Фінансування здійснюється за рахунок податків із підприємств; при цьому передбачається і рівність можливостей для кожного учня, й однакові результати для всіх, а також збільшення штату та заробітної плати викладацького складу. Ця модель як теоретична база вивчається Європейським дослідницьким інститутом профспілок Європи (Брюссель), спеціальною Радою дослідного інституту профспілок Німеччини (Дослідницький центр профспілок працівників освіти Німеччини у Франкфурті)</p>

Джерело: складено автором на основі [3; 6]

ефективного використання з урахуванням місцевих потреб та пріоритетів [3, с. 81].

Ураховуючи вищезазначене, варто розглянути державні витрати країн – учасниць ЄС на середню освіту у 2014–2018 роках (табл. 2).

Як видно з табл. 2, Франція, Великобританія та Німеччина сформували трійку європейських країн-лідерів. У 2018 році найбільше витрат із державного бюджету на середню освіту здійснювали такі країни, як Франція (17 190,8 млн

Таблиця 2

Державні витрати країн – учасниць ЄС на середню освіту у 2014–2018 роках, млн євро

Країна	Роки					Відхилення 2018/2014	
	2014	2015	2016	2017	2018	Абсолютне, +/-	Відносне, %
Бельгія	2 996,3	2 942,6	3 006,2	3 138,9	3 214,8	218,5	107,3
Болгарія	154,9	156,5	162,3	-	194,5	39,6	125,6
Чехія	298,8	340,5	330,0	374,3	472,0	173,2	157,9
Данія	-	-	2 086,8	2 082,0	2 072,0	-	-
Німеччина	12 547,7	12 816,9	13 108,4	13 392,0	13 617,2	1 069,5	108,5
Естонія	73,2	83,6	81,8	87,6	107,9	34,7	147,4
Ірландія	1 605,3	1 645,4	-	-	-	-	-
Греція	788,3	746,8	754,5	754,7	730,6	-57,7	92,7
Іспанія	5 086,0	5 396,3	5 615,5	5 767,1	5 787,1	701,1	113,8
Франція	15 438,4	15 698,1	16 220,0	16 687,0	17 190,8	1 752,4	111,4
Хорватія	-	-	-	423,8	448,9	-	-
Італія	-	-	-	-	-	-	-
Кіпр	194,5	190,1	195,7	201,1	211,4	16,9	108,7
Латвія	127,6	136,2	129,9	125,6	122,0	-5,6	95,6
Литва	129,2	129,1	130,5	134,5	134,0	4,8	103,7
Люксембург	149,9	145,9	162,1	167,9	188,8	38,9	125,9
Угорщина	1 146,6	792,3	814,3	862,2	859,1	-287,5	74,9
Мальта	81,3	83,7	106,3	103,6	116,0	34,7	142,7
Нідерланди	1 895,8	1 971,9	2 063,3	2 153,3	2 293,0	397,2	120,9
Австрія	1 102,7	1 130,4	1 175,6	1 175,0	1 168,8	66,1	105,9
Польща	1 262,3	1 257,1	1 211,3	1 244,8	1 263,9	1,6	100,1
Португалія	-	-	-	-	-	-	-
Румунія	934,6	978,4	928,2	1 090,1	1 221,9	287,3	130,7
Словенія	161,7	-	-	-	149,8	-11,9	92,6
Словаччина	170,5	210,9	199,0	213,5	222,8	52,3	130,7
Фінляндія	793,1	829,1	821,8	810,5	810,5	17,4	102,2
Швеція	2 308,4	2 274,8	3 258,3	3 315,7	3 413,2	1 104,8	147,9
Ісландія	84,2	102,7	124,2	160,5	159,7	75,5	189,7
Ліхтенштейн	-	-	-	-	-	-	-
Норвегія	2 329,1	2 396,8	2 393,7	2 499,5	2 278,7	-50,4	97,8
Швейцарія	1 908,0	2 191,9	2 150,6	2 091,3	2 058,3	150,3	107,9
Великобританія	21 401,5	19 257,6	15 968,9	15 969,4	15 852,3	-5 549,2	74,1
Північна Македонія	-	-	-	-	-	-	-
Сербія	70,1	65,4	-	71,8	-	-	-
Туреччина	2 239,1	2 358,2	3 220,4	2 994,0	2 585,0	345,9	115,4

– немає даних.

Джерело: складено автором на основі [7]

євро), Великобританія (15 852,3 млн євро), Німеччина (13 617,2 млн євро), Іспанія (5 787,1 млн євро), Швеція (3 413,2 млн євро) та Бельгія (3 214,8 млн євро). У цих державах спостерігається збільшення обсягу витрат порівняно з 2014 роком на 1 752,4 млн євро

(або 11,4%), 5 549,2 млн євро (або 8,5%), 701,1 млн євро (або 13,8%), 1 104,8 млн євро (або 47,9%), 218,5 млн євро (або 7,3%), лише в Об'єднаному Королівстві відбулось зменшення на 5 549,2 млн євро або 25,9%. До групи країн-аутсайдерів увійшли Болгарія (194,5 млн

Таблиця 3

Державні витрати країн – учасниць ЄС на середню освіту у 2014–2018 роках у % до ВВП

Країна	Роки					Абсолютне відхилення, +/-
	2014	2015	2016	2017	2018	
Бельгія	-	-	-	-	-	-
Болгарія	0,81	0,77	0,78	0,80	0,78	-0,03
Чехія	0,87	0,87	0,83	0,92	1,00	0,13
Данія	1,22	-	0,86	0,87	0,85	-0,37
Німеччина	1,22	1,19	1,17	1,16	1,18	-0,04
Естонія	0,59	0,61	0,61	0,61	0,66	0,07
Ірландія	0,81	0,63	0,64	-	-	-
Греція	0,73	0,73	0,69	0,67	0,72	-0,01
Іспанія	0,75	0,75	0,74	0,73	0,72	-0,03
Франція	1,24	1,22	1,20	1,20	1,18	-0,06
Хорватія	-	-	-	-	-	-
Італія	0,69	0,70	0,63	0,67	0,67	-0,02
Кіпр	1,26	1,23	1,20	1,10	1,06	-0,20
Латвія	0,74	0,75	0,70	0,63	0,60	-0,14
Литва	1,09	1,05	1,06	0,99	0,98	-0,11
Люксембург	0,81	0,75	0,75	0,74	0,79	-0,02
Угорщина	0,58	0,66	0,78	0,66	0,65	0,07
Мальта	0,64	0,69	0,72	0,76	0,81	0,17
Нідерланди	0,76	0,75	0,74	0,71	0,69	-0,07
Австрія	1,21	1,21	1,20	1,17	1,10	-0,11
Польща	0,76	0,71	0,69	0,64	0,68	-0,08
Португалія	-	-	-	-	-	-
Румунія	0,64	0,65	0,60	0,62	0,66	0,02
Словенія	0,80	0,75	0,74	0,73	0,76	-0,04
Словаччина	0,89	0,83	0,82	0,85	0,88	-0,01
Фінляндія	1,09	1,13	1,11	1,05	1,06	-0,03
Швеція	-	-	-	-	0,92	-
Ісландія	1,08	1,03	0,95	1,01	1,07	-0,01
Ліхтенштейн	-	-	-	-	-	-
Норвегія	0,78	0,85	0,86	0,82	0,83	0,05
Швейцарія	1,01	0,93	0,91	0,89	0,84	-0,17
Об'єднане Королівство	0,90	0,70	0,72	0,74	0,77	-0,13
Північна Македонія	-	-	-	-	-	-
Сербія	1,92	1,80	-	1,68	-	-
Туреччина	-	0,80	0,84	0,76	0,75	-

– немає даних.

Джерело: складено автором на основі [7]

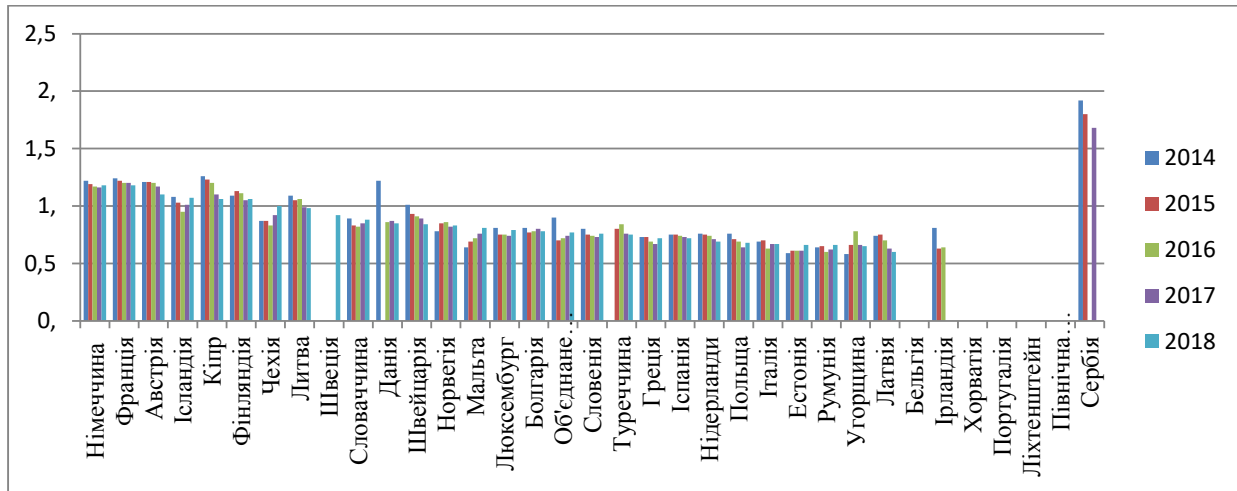

Рис. 1. Державні витрати країн – учасниць ЄС на середню освіту у 2014–2018 роках у % до ВВП

Джерело: складено автором на основі [7]

євро), Люксембург (188,8 млн євро), Ісландія (159,7 млн євро), Словенія (149,8 млн євро), Литва (134 млн євро), Латвія (122 млн євро), Мальта (116 млн євро) та Естонія (107,9 млн євро).

Розглянемо державні витрати країн – учасниць ЄС на середню освіту у 2014–2018 роках у % до ВВП (табл. 3, рис. 1).

Як видно з табл. 3 та рис. 1, державні витрати країн – учасниць ЄС на середню освіту у 2018 році у % до ВВП становили: у Франції – 1,18%, Великобританії – 0,77%, Німеччині – 1,18%, Іспанії – 0,72%, Швеції – 0,92%. У Франції, Великобританії, Німеччині, Іспанії спостерігається зменшення показника у 2018 році порівняно з 2014 роком на 0,06%, 0,13%, 0,04% та 0,03% відповідно.

Зазначимо, що сьогодні можна виділити кілька методів фінансування середньої освіти у європейських державах: 1) «подушові» норма-

тиви в розрахунку на одного учня; 2) фінансування освітніх програм за кількістю персоналу шкіл; 3) «один гаманець» – школі виділяється сума грошей без жорсткого визначення за статтями, і школа сама формулює принципи витратання коштів із метою реалізації своїх освітніх програм.

Розглянемо систему середньої освіти та її фінансування на прикладі Франції, Об'єданого Королівства та Німеччини (табл. 4).

Так, у Франції є досить жорстка централізована система управління освітою. Сфера освіти є однією з передових у Франції, оскільки сприяє особистісному розвитку та соціальному просуванню громадян, зростанню продуктивності праці та економічного розвитку. З огляду на це, інвестиції в цю сферу мають пріоритетний характер і підтримуються з боку держави, яка є основним джерелом фінан-

Таблиця 4

Методи бюджетного фінансування середньої освіти в європейських країнах (Франція, Об'єднане Королівство, Німеччина)

Країна	Метод бюджетного фінансування	Опис
Франція	Нормативно-подушкове фінансування	Державні субсидії – гранти муніципалітетам виділяються на компенсаційно-вирівнювальній основі, не розписуються за конкретними статтями, надаються на основі нормативів із розрахунку на одного учня й одну навчальну годину і розраховуються так, щоб покрити поточні витрати муніципалітетів на середню освіту в середньому на 57%
Об'єднане Королівство	Подушкове фінансування	Основним показником, що впливає на обсяг фінансування, є кількість учнів, розподілених за віковими групами, діти з незабезпечених сімей
Німеччина	Подушкове фінансування	Бюджетні витрати виділяються на подушній основі, і нормативи витрат практично не враховуються

Джерело: складено автором на основі [1; 3; 5]

сування. Оскільки держава гарантує безкоштовну шкільну освіту кожній дитині (є відмінності за віком), держава виділяє необхідну кількість коштів на функціонування системи шкільної освіти, зокрема середньої. У Франції, оскільки вчителі є державними службовцями, їх оплата праці йде безпосередньо з державного бюджету. Витрати на утримання та господарський устрій шкіл передані на місцевий рівень [2; 8]. Розширення автономії навчальних закладів у межах підвищення ефективності фінансового управління дозволяє більш вільно розпоряджатися отриманими коштами, маючи при цьому можливість заробляти їх додатково і витрачати на власний розсуд.

Варто зазначити, що Великобританія у 2020 році вийшла з ЄС. У цій країні витрати на середню освіту, що фінансується через місцеві бюджети, діляться між центральним урядом і муніципалітетами. Місцева влада забезпечує близько 70% коштів, фінансуючи капіталовкладення і поточні витрати, що становить більшу частину всіх витрат на школи. Ці кошти спрямовуються на заробітну плату, функціонування шкіл і компенсацію власних витрат місцевого органу управління. Інша частина покривається за рахунок субсидій «загального призначення», що виділяються із загальнодержавного бюджету. Для визначення обсягу державних асигнувань місцеві органи використовують низку показників для обліку соціально-економічних нерівностей, що існують між різними адміністративними територіями. У фінансуванні середньої освіти можна виділити такі особливості: фінансування здійснюється з держбюджету (обсяги залежать від кількості учнів); гранти місцевої та федеральної влади, якими школи самостійно розпоряджаються; стипендія від школи або від держави (діє особлива урядова програма для заохочення юних талантів, а розмір допомоги залежить від середньорічних доходів сім'ї учня); школи можуть самостійно розподіляти кошти в межах отриманого від держави бюджету [3, с. 81].

Зберігаючи традиційність системи національної освіти, Німеччина змогла адаптувати сучасні загальноєвропейські тенденції в середній освіті і цим забезпечити її адекватність освітнім і культурним запитам кожної особистості відповідно до її здібностей, вимог розвитку виробництва та цифровізації. Згідно із законодавством Німеччини законотворчість і фінансування освіти, зокрема середньої, перебуває в розпорядженні федерального уряду, а організація, контроль та фінансування освітніх установ – у компетенції земельних урядів. Подібна структура управ-

ління робить неоднорідною систему середньої освіти різних земель, проте визначає конкретні цілі й дозволяє землям регулювати ринок освіти, напрями підготовки відповідно до специфіки розвитку конкретної землі, створювати умови для взаємодії навчальних закладів із роботодавцями. Підприємства ж забезпечують робочими місцями учнів на час виробничих практик, що і є основою дуальної системи освіти Німеччини [6].

Важливою особливістю європейських шкіл є те, що у них відсутні платні додаткові освітні послуги. Але це не означає, що батьки не беруть участі у фінансовому житті школи. Як правило, муніципалітети встановлюють батьківську плату за певні послуги. Наприклад, на покупку навчальних матеріалів, організацію додаткових занять у другій половині дня. І в цій діяльності серйозну роль становлять ради самоврядування.

Школи також можуть отримувати додаткові кошти, якщо вони здають в оренду приміщення, організовують різні заходи, якщо у них є спонсорські кошти.

Отже, у європейських країнах не існує єдиної моделі фінансування середньої освіти, важко класифікувати це фінансування, оскільки у всіх є свої особливості. Навіть країни зі схожим конституційним устроєм демонструють абсолютно різні моделі й методи управління середньою освітою та її фінансування. У низці держав із децентралізованими системами управління середньою освітою її фінансування відбувається централізованим шляхом (і навпаки).

Тому можна констатувати, що вдосконалення системи фінансування середньої освіти має полягати в ревізії й актуалізації наявних методів та механізмів фінансування освітніх процесів. Найбільш дієво й ефективно їх необхідно використовувати з урахуванням поточних умов у європейській економіці. Цей процес не є можливим без включення основних учасників освітнього процесу – учнів та їхніх законних представників, держави, освітніх установ, суспільства загалом.

На сучасному етапі пошук нових моделей фінансування полягає в пошуку оптимального співвідношення між державним і приватним фінансуванням системи середньої освіти. Частка державного фінансування змінюється залежно від економічного становища країни та політики, яка застосовується у сфері освіти.

Удосконалення системи фінансування середньої освіти у європейських державах реалізується через вирішення низки завдань, серед яких такі: порівняльний аналіз стандартів, методологій, моделей тощо; оцінка

результатів фінансування; розробка і впровадження нових підходів, стандартів, моделей, стратегій; стандартизація підходів і моделей.

Комплексний підхід у разі пошуку найбільш ефективних методів і моделей фінансування середньої освіти вимагає ефективного менеджменту, стандартизації методології фінансування, вироблення ідеології у сфері фінансування освіти.

Удосконалення системи фінансування середньої освіти та її реалізація дозволить знизити такі ризики, як скорочення бюджетного фінансування; неефективне використання коштів на потреби освіти; вплив кризових явищ у внутрішньому та зовнішньому середовищі сфери освіти.

Вироблення більш ефективної системи фінансування середньої освіти вирішує проблему якості фінансування загальноосвітніх закладів за рахунок: збільшення обсягів бюджетного фінансування; прозорості фінансових потоків, що надходять в освітні установи; солідарної відповідальності учасників освітнього процесу.

Висновки. Таким чином, можемо зробити висновок, що вдосконалення фінансування системи середньої освіти – це безперервний процес. Тому необхідно постійно оновлювати нормативно-правову базу в цьому напрямі відповідно до вимог сучасності та майбутнього. Зокрема, в подальшому потрібно вдосконалювати методичне забезпечення, здійснювати фінансово-матеріальне стимулювання педагогів, швидко адаптуватись до вимог цифровізації навчального процесу тощо.

Порівняння механізмів фінансування та розподілу коштів бюджету в середній освіті в розвинених країнах дозволяє використовувати їх досвід зі створення ефективної системи планування і розподілу коштів бюджету України, функціо-

нування якої сприятиме підвищенню ефективності бюджетних витрат в сфері освіти. На нашу думку, в Україні вдосконалення чинної системи розподілу коштів бюджету в системі середньої освіти необхідно здійснити шляхом переходу на нормативно-подушове фінансування.

Отже, залучення й цільове використання додаткових коштів у фінансуванні середньої освіти та ефективне використання фінансових ресурсів державного бюджету є однією з головних вимог сьогодення вітчизняної середньої освіти.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Авакумова А.Д. Пути совершенствования системы финансирования образования. *Фундаментальные исследования*. 2015. № 6-1. С. 91–94.
2. Зигало О.А. Особенности децентрализованной системы управления сферой освіти : доклад Франции. *Актуальные проблемы государственного управления*. 2010. № 2. С. 233–239.
3. Кульчицька Н. Зарубіжний досвід фінансового забезпечення муніципальної освіти та можливості його адаптації до вітчизняних реалій. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2020. № 3. С. 69–85.
4. Рейтинг стран мира по уровню образования. URL: <https://nonews.co/directory/lists/countries/education> (дата обращения: 27.09.2021).
5. Рой О.М. Основы государственного и муниципального управления: учебное пособие. Санкт-Петербург : Питер, 2016. 416 с.
6. Ярош А.О. Способы фінансування загальної середньої освіти в зарубіжних країнах. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2015. Вип. 16(1). С. 99–101.
7. Eurostat. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/EDUC_UOE_FINE02__custom_1337741/default/table?lang=en (date of the application: 27.09.2021).
8. Cytermann J.-R. Les specificites du financement de l'education en France. *La revue de l'inspection generale*. 2006. № 3.